

Nånting måste gå sönder

Foto: Lisabi Fridell, Minka Jakerson

Sebastian söker efter kärlek och en plats i tillvaron där han kan få vara sig själv. Han träffar Andreas och blir förälskad, men nånting måste gå sönder för att Sebastian ska kunna återuppstå som en annan, starkare person. Som Ellie. **Nånting måste gå sönder** är en poetisk film som väcker frågor om könsroller och normer och vad som händer när en försöker bryta sig loss från dessa mönster.

Rek. för åk 9 - gymn

En filmhandledning av DANIEL LUNDQUIST

Handling

"Jag kommer inte härifrån. Man ser det. Bara man tittar noga". Orden är Sebastians. Kameran rör sig nära taggiga rosenstjälkar och ett finger sticker sig på en av taggarna. "Jag kommer att försvinna snart. Det är inte snyggt att ge upp men jag orkar inte längre".

Sebastian befinner sig i lägenheten

som han delar med sin kompis Lea. Han tvättar sina blodiga kläder i handfatet och säger att han har trillat. Lea bjuder på middag och de pratar om att träffa någon. Sebastian säger att han vill ha någon som luktar gott, innan han försvinner iväg i sina tankar. Lea kallar honom för drömmare och säger att han saknar verklighetsförankring.

I pissoaren på en offentlig toalett går Sebastian fram till en man och lägger sin hand mot hans kind. Mannen reagerar kraftigt. Han knuffar och slår Sebastian så att han hamnar på toalettgolvet. En ung man kommer till undsättning och drar med sig Sebastian därifrån. Den unga mannen har fått näsblod och Sebastian ger honom en

bit papper. När Sebastian kommer hem lägger han den blodiga pappersbiten i en ask som han förvarar under soffan i lägenheten.

Det är kväll och Sebastian befinner sig i Vitabergsparken i Stockholm. Många människor är ute och festar. Sebastian är ensam och betraktar människorna runt omkring och får syn den unge mannen som räddade honom på toaletten. De hälsar på varandra och killen presenterar sig som Andreas. Sebastian erbjuder sig att fixa öl som han stjal på 7-Eleven. De springer därifrån och dricker ölen med utsikt över Stockholm och håller om varandra.

Sebastian sover över hos Andreas. När Andreas kryper ner under täcket lägger sig Sebastian bredvid med kläderna på. När det blivit ljust ute lämnar Sebastian lägenheten medan Andreas fortfarande sover.

Sebastian ligger i badkaret när telefonen ringer. Andreas vill hitta på "något riktigt sjukt". De går till en klubb där en äldre man bjuder dem på champagne. Något senare ligger mannen naken, fastbunden med ögonbindel i sin egen säng medan Andreas och Sebastian lämnar lägenheten med en flaska champagne. De försvinner ut i natten, ut i naturen. De springer över en större väg, in i en skogsdunge där de badar nakna i en bäck. Runt dem ligger skräp, gamla bildäck och plastpåsar. Sebastian och Andreas möts i en kyss. De håller om varandra.

Sebastian ringer sitt jobb och sjuk-anmäler sig. Han har bakat croissanter men Andreas klär på sig för att lämna lägenheten. "Alltså jag är inte bög", säger Andreas. "Jag är inte heller bög", svarar Sebastian. Andreas ser förvirrad ut: "Vad fan är du för något?". Sebastian sitter kvar på golvet och granskar det enda som är kvar efter Andreas: Ett smustigt skoavtryck.

Sebastian gör sig i ordning för att gå på klubb. På klubben pratar han med en kille och initierar en gissningslek. Sebastian lyckas gissa rätt namn på killen och ska enligt leken bli bjuden på öl. Senare i en lägenhet sitter Sebastian på en stol och suger av mannen från klubben. Bredvid står en annan man.

Sebastian söker sig till Andreas lägenhet. Han betraktar honom på avstånd, genom fönstret, när han klär på sig. Han följer efter honom på tunnel-

banan, till en restaurang där Andreas träffar några vänner. Sebastian går bort till sällskapet bord, säger hej till Andreas och hälsar på hans vänner. Sebastian slår sig ner och Andreas verkar inte helt bekväm med situationen.

På toaletten träffas Sebastian och Andreas enskilt. Andreas är irriterad på Sebastian för att han följt efter honom. "Vi hör ihop", säger Sebastian. De lutar sina huvuden mot varandra, men Andreas går snabbt därifrån när hans kompis kommer in på toaletten. Han börjar ställa närgångna frågor till Sebastian.

Sebastian sminkar sig framför spegeln hemma. En stund senare sitter han på en lekplats och röker. En man kommer förbi och slår sig ner bredvid honom. De börjar prata med varandra. När Sebastian får frågan vad han heter svarar han: "Ellie". I mannens lägenhet kysser de varandra. När de blir mer intima upptäcker mannen att Ellie har en penis och blir rasande.

I ett smutsigt linne, pärlhalsband och tights står Sebastian intill vattnet, nära att hoppa i. I en ångestfylld scen hemma i badkaret förklarar Sebastian sina känslor: "Det är som att jag förgör mig själv för att bli henne. Ellie. Min drömsyster. Hon finns. Jag är säker på det".

Det ringer på dörren hemma hos Sebastian. Det är Andreas. De omfamnar varandra och promenerar längs med vattnet. I Andreas lägenhet ligger de nakna, nära varandra. De pratar om att fly bort. "Jag måste byta namn", säger Sebastian. Andreas tycker att Ellie är ett fint namn. Andreas bjuder med Ellie på en fest. Ellie har på sig klänning och högklackade skor när hon anländer. Andreas sjunger karaoke och alla verkar ha trevligt. Ellie tar en flaska och slår i huvudet på Andreas kompis: killen som frågade ut henne på restaurangens toalett. Reaktionerna är kraftiga och människorna på festen skriker åt Ellie att hon är dum i huvudet och ska sticka därifrån.

Andreas kommer springande efter Ellie. Han ropar "Sebastian!". Sedan ropar han: "Ellie!". "Jag måste gå", säger Ellie. "Jag älskar dig", säger Andreas. Ellie fortsätter: "Jag vill inte dö längre. Jag måste leva. Jag kommer aldrig att glömma dig".

Ellie sitter ensam på en kulle och blickar ut när en dam kommer förbi med sin hund. Hon ger komplimanger för hennes klänning och Ellie ler. "Allt det vi står på är gjort av sopor", säger damen. "Vi står på en hög av skräp". Ellie tittar ut. Vi anar ett leende på hennes läppar.

Kön, normer och identitet

Från den dagen vi föds kategoriseras vi utifrån vilket kön vi tillhör. Det finns en kollektiv föreställning om att en människa måste vara antingen man eller kvinna. Genom sitt könsuttryck överskrider Sebastian gränsen för de könsnormer som finns i samhället. I en intervju med filmens regissör Ester Martin Bergsmark i tidskriften FLM pratar han om Sebastians förhållande till gränsen: "*Nånting måste gå sönder* handlar om självtillit, att Sebastian inte känner något hopp och lever gränslöst för att gränsen har klivit över honom. Han väljer inte själv att kliva över gränsen. Det finns redan en gräns, som han ständigt är tvungen att leva med".

De personer som genom sitt könsuttryck eller sin könsidentitet inte följer könsnormen kallas för transpersoner. Transperson är ett samlingsbegrepp för alla människor som inte ryms i något av de två fack som bestäms vid födseln. Trans är latin och betyder "på andra sidan". Motsatsen till trans är cis som betyder "på den här sidan", det vill säga överensstämmer med normen och samhällets förväntningar.

- Tycker du att filmen ger en god förståelse för hur det kan vara att vara ung transperson? Varför/varför inte?

- Indelningen i män och kvinnor är grundläggande för hela vårt samhälle. Fundera över hur uppdelningen gör sig påmind i våra dagliga liv. Tycker ni att det är befogat att dela upp i kön så mycket som vi gör? Det kan handla om många olika saker, till exempel separerade toaletter eller att vi tvingas fylla i kön när vi bokar en flygbiljett. Försök komma på andra exempel när du måste ange ditt kön eller du måste rätta dig efter indelningen man-kvinna. Hur skulle Sebastian/Ellie förhålla sig till dessa olika situationer, tror du?

Det stora problemet med samhällets normer kring kön är att de förminskar vårt handlingsutrymme genom att vi tvingas rätta oss till normen för att passa in. Samhällets könsnormer talar om för oss hur män respektive kvinnor ska vara och begränsar människors möjligheter att vara sig själva.

- Försök komma på olika områden i samhället där det ställs olika förväntningar på killar och tjejer. Varför är det så? Hur är det i skolan? På fritiden? I vissa miljöer kan det vara tillåtet att inte följa mallen medan det i andra sammanhang kan vara nästan omöjligt. Kom med förslag på olika sammanhang där det är mer tillåtet att vara sig själv, respektive där det inte är så tillåtande.

Det finns undersökningar som visar att förskolepersonal omedvetet behandlar pojkar och flickor annorlunda. Flickor förväntas ofta vara ordningssamma och duktiga, medan pojkar tillåts vara stökigare och får mer hjälp med att till exempel klä på sig ytterkläderna. Om pojkar och flickor får olika bemötande

redan som små barn påverkas de kanske för resten av livet?

- Tänk tillbaka på när du själv var ett lite barn och fundera över hur könsnormer i din omgivning präglat dig. Vilken roll spelar din familj, skola, kompisar respektive mediernas bilder av kön?

Begreppet heteronormativitet syftar på den sociala norm som utgår från föreställningen att män är maskulina och kvinnor är feminina samt att män och kvinnor är attraherade av varandra. I en scen i filmen söker Sebastian upp Andreas när han sitter med några vänner på en restaurang. Samtalet runt bordet kretsar kring lägenhetsköp och den kvinnliga vännens graviditet.

- Fundera över begreppet heteronormativitet och vad filmen vill belysa med Andreas vänner och deras val av samtalsämne. De pratar bland annat om att babyn - "lilla hen" - kommer att bli älskad oavsett kön, men förutsätter de inte samtidigt könsnormen, att

det ska bli antingen en pojke eller en flicka?

- Andreas kompis tar sig friheten att ställa närgångna frågor till Sebastian. Han kan ta sig denna frihet eftersom han tillhör normen och därmed befinner sig i en maktposition i förhållande till Sebastian. Hur hade en motsatt situation kunnat se ut? Kan du tänka dig en situation där Sebastian skulle ifrågasätta Andreas kompis på samma sätt?

- Andreas är styrd av heteronormen och har svårt att acceptera och stå för sin kärlek till Sebastian. Filmens visar hur en persons biologiska kön kan stå i vägen för kärleken till en annan människa. Men är det verkligen en persons kön vi blir förälskade i? Lek med tanken att det är könsnormen som påverkar oss att ofta bli förälskade i personer av motsatt kön. Är det nödvändigt att definiera varje individs sexuella läggning?

Det tycks viktigt för Andreas att klargöra att han inte är gay. Hans kompis

fascineras av Sebastians uppenbarelse, men hans beteende kan samtidigt uppfattas som obehagligt och hotfullt. I en annan scen blir Sebastian slagen av en man när han närmar sig honom på en offentlig toalett. Hotet om våld är ständigt närvarande i ett samhälle där maskulinitetsnormen upprätthålls i skarp kontrast mot allt som betraktas som feminint och "fjolligt".

Frågor som rör vad det innebär att vara kvinna har diskuterats sedan 1700-talet, medan frågor som rör manlighet har upplevts som oproblematiska och inte varit föremål för någon djupare analys. Det är först på senare år som bilden av den dominerande manligheten som en slags våldsideologi har lyfts fram och problematiserats.

Än idag är tendensen tydlig. När en kvinna utsatts för mäns övergrepp handlar diskussionen påfallande ofta om kvinnans roll – och skuld – i situationen. Budskapet till kvinnor är fortfarande ofta att de ska ändra på sig; bli tuffare och lära sig säga ifrån, ändra sitt utseende eller klädsel och så vidare. På så sätt skuldbeläggs kvinnor medan det saknas strategier för att bekämpa den manliga våldsideologin, alltså själva orsaken.

- Diskutera vilka egenskaper ni förknippar med det typiskt manliga. Hur många kommer ni på? Är det mest positiva eller negativa egenskaper?

Stämmer bilden av maskulinitet med verkligheten? Håller ni med om att det finns ett problem häri och vad kan vi i så fall göra åt det?

Ett argument mot könsnormen är att alla inte upplever att de passar in i den och därmed riskerar att osynliggöras, diskrimineras och trakasseras. När Sebastian får närgångna frågor från Andreas kompis på restaurangtoaletten, tvingas han försvara sig och den person han är. Han spottar på sin spegelbild och lämnar sedan restaurangen. Varför kan han inte bara få vara den han är, utan att få kommentarer och bli betraktad som annorlunda?

- Fördjupa er gärna i situationen för HBTQ-personer runt om i världen. På RFSL:s hemsida finns landrapporter som beskriver situationen i olika länder. Hur kommer det sig till exempel att homosexuella handlingar betraktas som kriminella i många länder?

I Sverige är klimatet tillåtande men fortfarande är det ibland svårt att acceptera att människor är olika. I april 2013 var gymnasieskolan Södra Latin i Stockholm först i Sverige med att införa ett könsneutralt omklädningsrum för dem som varken definierar sig som tjej eller kille.

- På Sveriges Radios hemsida ställdes

frågan "Behövs det fler omklädningsrum för hen?". I skrivande stund har 757 personer röstat, varav 70 procent svarat nej. Vad är ditt svar på frågan? Hade du svarat samma sak innan du såg *Nånting måste gå sönder* eller har filmen påverkat dig?

I samband med att *Nånting måste gå sönder* hade biopremiär presenterade Folkets Bio en Sifo-undersökning som visade att unga är mest positiva till henbegreppet. Nästan varannan person i åldern 15-29 år tycker att hen är användbart enligt undersökningen. Av alla tillfrågade tycker 30 procent att hen är användbart. Förutom att hen används som pronomen för den som varken känner sig som han eller hon, används hen också när kön är okänt, till exempel för att undvika det otympliga hon/han eller andra mer opersonliga omskrivningar.

- Tycker du att hen är användbart ord? Används det i skolan generellt? Varför/varför inte?

Berättarspråk och symbolik

Filmens regissör, Ester Martin Bergsmark, har tidigare arbetat med dokumentärfilm. Även i hens tidigare filmer *Maggie vaknar upp på ballkongen* och *Pojktanten* används kameran för att undersöka omgivningen och socialt konstruerade normer.

- Finns det sekvenser i filmen som för tankarna till dokumentärfilm?

Fundera till exempel över middagsscenen i början av filmen som är filmad med rörlig handkamera. I några hårt stiliserade scener filmade i slow motion får vi se när Sebastian får utlopp för sin längtan efter närhet och bekräftelse genom att ha sex med olika män. Över andra scener vilar ett slags romantiskt skimmer.

- *Nånting måste gå sönder* kan sägas använda sig av ett poetiskt berättarspråk. Försök sätta ord på vad ett poetiskt berättarspråk innebär. I vilka scener är det särskilt tydligt? Hur använder sig filmen av foto, ljud, ljus, klippning och musik för att bygga upp enskilda scener och filmen som en helhet?

En del av spänningen i *Nånting måste gå sönder* bygger på kontrasten mellan "det vackra" och "det fula". Sebastian har en romantisk syn på tillvaron och drömmer om förlösande kärlek men verkligheten är ganska smutsig och oglamorös. I filmens bildspråk har regissören och fotografen arbetat mycket med dessa kontraster. När Sebastian och Andreas badar nakna i en bäck och möts i en kyss befinner de sig i en skräpig skogsdunge där ett träd har vält och det ligger utspridda platspåsar och gamla bildäck.

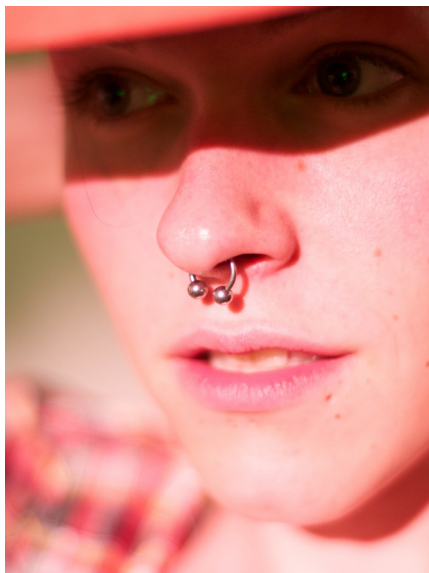
- Försök komma på fler scener där motsatsförhållandet fult-vackert är tydligt och diskutera vad regissören vill uppnå med detta. I filmens avslutning säger en kvinna "Allt det vi står på är gjort av sopor". Vad menar hon egentligen med det? Vilken roll spelar naturen i filmen och hur skildras den?

- Är det möjligt att dra paralleller mellan den vackra, men nerskräpade naturen, och människans natur? Vilken betydelse för filmen har de återkommande sekvenserna från Sebastians arbete på lagret respektive från Stockholms tunnelbanemiljö?

Musiken i filmen spelar en viktig roll och består till stor del av elektronisk popmusik som fungerar som samtidsmarkör men också för att tydliggöra olika känslolägen. I filmens inledning bidrar musiken till exempel till att skapa en stämning av oro. I andra scener, som när Sebastian och Andreas rör sig tillsammans i natten, används finstämd elektronisk musik.

- Var det något ställe i filmen där musiken hade särskilt stor betydelse eller gjorde särskilt intryck? En del av musiken i filmen innehåller text som kommenterar eller förtydligar det känsloläge Sebastian befinner sig i. Är det någon textrad som särskilt etsat sig fast? När Andreas sjunger karaoke i slutet av filmen gör han det till Roxettes hitlåt "Fading Like a Flower". Varför tror du regissören har valt just den låten?

Rosen, som Roxette använder som liknelse i sin låt, är en symbol för

kärleken och en av filmens viktigaste symboler. Rosen börjar som ett frö som gro. Det bildas en knopp som blir till en vacker ros i filmens inledning. Men blomningen innebär en process som leder till förfall. Blomman vissnar så småningom, förmultnar, men kanske föds på nytt? Rosens stjälk har vassa taggar som det är lätt att göra sig illa på, vilket också visas i början av filmen.

- På vilka sätt symboliserar rosen och den taggiga stjälken den utveckling som filmens huvudperson går igenom? På vilket sätt anknyter symboliken till filmens titel "Nånting måste gå sönder"?
- Vilken annan symbolik, utöver rosen, kan du hitta i filmen? Vad betyder det till exempel att vi får se en grävsropa rasera en husvägg? Är Sebastian och Andreas besök i en inredningsbutik laddat med någon symbolik? Tycker du att den stulna klänningen fungerar som en symbol för att Sebastian nu är Ellie?
- I Karin Boyes klassiska dikt "Javisst gör det ont när knoppar brister" används naturen som symbol för att illustrera en förändringsprocess. Läs dikten och diskutera hur natur som symbolik kan gestaltas på olika sätt.
- Blir filmen någon gång övertydligt enligt dig? Finns det något i filmen som du hade gjort annorlunda?

- Ett återkommande tema i all konst är att "nånting måste gå sönder". "Man måste dö några gånger innan man kan leva" sjunger exempelvis Håkan Hellström i låten med samma namn. Tanken är att vi måste gå igenom en massa jobbiga saker innan vi kan leva livet fullt ut. Tycker du att det stämmer? Tror du att vi föds på nytt som bättre människor ur olika kriser vi går igenom? Hur gör du för att vända motgångar i livet till något positivt?

Kärlek och sex på film

Ett centralt tema i filmen är kärlek. På ett plan är berättelsen en ganska traditionell kärlekshistoria, uppbyggd enligt en mall vi har sett förut.

- Tänk på andra kärleksfilmer som till exempel *Fucking Åmål* som du har sett och försök att beskriva filmernas dramaturgi. Dela in i början, mitt och slut och ta fasta på berättelsernas grundhistoria och den utveckling filmernas huvudkaraktärer går igenom. Kan du komma på typiska klyschor för kärleksfilmer?

- Jämför sedan med hur *Nånting måste gå sönder* är uppbyggd. Finns det några klyschor i eller undviker filmen dem?

En viktig skillnad jämfört med andra berättelser om kärlek på film är att karaktärerna i *Nånting måste gå sönder* är andra än de vi vanligtvis ser. En konventionell kärlekshistoria är baserad på heteronormen och innehåller ett kärlekspar som består av en kvinna och en man. I *Nånting måste gå sönder* blir Sebastian och Andreas förälskade i varandra, men båda brottas med inre konflikter. Sebastian fantiserar om att förvandlas till Ellie. Andreas brottas med svårigheter att acceptera sin kärlek till en person han definierar som kille.

- Vilka andra förklaringar hittar du i filmen till att deras kärleksrelation inte är möjlig? Trots att filmens huvudpersoner skiljs åt andas filmens avslutning hoppfullhet.
- Hur tror du Ellie går vidare i livet? Vad händer med Andreas?

Regissören Ester Martin Bergsmark

- Filmen innehåller en del sexscener. De realistiska scenerna med Sebastian och Andreas skiljer sig mycket från de sekvenser där Sebastian är med andra män. Hur är vi vana vid att se sex skildras på film?
- På vilka sätt är *Nånting måste gå sönder* annorlunda? Tycker du att sexscenerna är motiverade?
- Fundera över *heteronormen* och hur den kommer till uttryck i olika sexscener du har sett på film. Vi är till exempel vana vid att kvinnokroppen blir sexualiserad och objektifierad i media.
- Kan filmer som *Nånting måste gå sönder* fungera som en viktig motbild till detta?

Tips på fördjupning

- Filmen bygger på Eli Levéns roman *Du är rötterna som sover vid mina fötter och håller jorden på plats*. Det kan vara intressant att läsa boken och relatera till filmen.
- Två filmtips för den som vill fördjupa sig vidare är *Tomboy* (2011) i regi av Céline Sciamma, samt *Boys Don't Cry* (1999) i regi av Kimberly Pierce.
- Fanny Ambjörnsson gav 2006 ut boken *Vad är queer* som är en utmärkt ingång för den som vill börja fördjupa sig i queerteori. RFSL:s antologi "Det är vår tur nu! - att vara trans i tvåkönsvärld" från 2011 innehåller självbiografiska texter om trans och annat icke-cis.
- Två böcker som har några år på nacken men ger intressanta perspektiv är dels Stephan Mendel-Enks reportagebok om manlighet, *Med uppenbar känsla för stil*, dels Katariina Wennstams *Flickan och skulden*, vars granskning av olika våldtäktsmål säger mycket om synen på män och kvinnor. Se även *Machofabriken* på www.kvinnojouren.se/machofabriken.
- På sajten feministisktperspektiv.se finns något som heter "transskolan" med nyttig information om transfrågor.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Sverige 2014

Producent: Anna-Maria Kantarius

Manus: Ester Martin Bergsmark, Eli Levén

Regi: Ester Martin Bergsmark

Foto: Lisabi Fridell, Minka Jakerson

I rollerna:

Saga Becker - Ellie/Sebastian

Iggy Malmberg - Andreas

Shima Niavarani - Lea

Tekniska uppgifter

Längd: 80 minuter

Censur: från 15 år

Svensk premiär: 28 mars 2014

Distribution:

TriArt Film

Rosenlundsgatan 36 1tr

118 53 Stockholm

info@triart.se

www.triart.se

Observera:

Svenska Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära er mer om hur man hittar och bokar film.

Redaktion:

Kaly Halkawt och Malena Janson, Svenska Filminstitutet, juni 2014